

Meddelande till lärare och studerande i modersmålet

Det digitala modersmålsprovet

Det här meddelandet kompletterar ett tidigare meddelande som gavs ut våren 2016. I det här meddelandet preciserar vi synen på multimodalt material i det digitala modersmålsprovet och tar upp exempel på hur man kan hänvisa till olika typer av material i provet. I slutet av meddelandet besvarar vi också några frågor som ställts om rubriksättning, styckeindelning och rekommenderad textlängd i det digitala provet.

1. Multimodala texter i det digitala modersmålsprovet

Det digitala provet erbjuder bättre möjligheter än det nuvarande pappersprovet att utnyttja olika slags mångformiga och multimodala texter. Både provet i läs- och skrivkompetens kan förutom traditionella tryckta texter också innehålla olika slags audiovisuella texter, t.ex. reklam, utdrag ur tv-program, filmer eller skådespel. Materialet kan också bestå av ljudfiler, t.ex. en radiointervju, nyhetssändning eller ett utdrag ur en dokumentär eller ett hörspel. Vikten av att kunna läsa och utnyttja multimodala texter bottnar i det vidgade textbegreppet som redan länge ingått i gymnasietens läroplan.

Liksom det nuvarande provet är också det digitala provet förankrat i de mål och innehåll som tas upp i gymnasietens läroplan. Uppgifter där skribenterna ska analysera visuella texter har redan länge använts i undervisningen i modersmål och litteratur och i modersmålsprovet. Att kunna läsa visuella texter ger samtidigt en god grund för att läsa audiovisuella texter. Uppgifterna i det digitala provet bottnar i läroplanen och förutsätter inte att examinanden behärskar särskilda metoder och specialbegrepp för analys av konstverk, fotografier, filmer eller musik.

Det vidgade textbegreppet innebär att audiovisuella texter och andra texter kan analyseras med samma begrepp. Flera litteraturanalytiska begrepp kan användas i analys av audiovisuellt berättande. Nyheter eller reklamannonser med multimodal prägel kan analyseras med hjälp av medieanalytiska begrepp och en tv-debatt kan analyseras utgående från retoriska medel eller argumentation. En videofilm kan vara uppbyggd kring en intrig, scener, huvudpersoner och bipersoner på samma sätt som dramatexter eller andra narrativa texter. Precis som i det nuvarande provet ligger fokus i det digitala provet framförallt på att analysera och tolka de betydelser som de multimodala texterna skapar, och inte enbart på att man noggrant och detaljerat kan analysera enskilda språkliga eller (audio)visuella drag.

En av de grundläggande idéerna bakom det vidgade textbegreppet och tanken om multimodalitet är att betydelser byggs upp genom att olika uttrycksformer eller modaliteter (t.ex. språk, bild, rörelse, ljud) samspelar. Modaliteter kan ha olika betoningar då betydelser byggs upp i en text. Betoningarna kan också variera mellan olika texter och olika genrer. Alla modaliteter bidrar

på olika sätt till att beskriva verkligheten, de kan t.ex. berätta om något som inträffat, om ett fenomen, en tid eller en plats. I en text kan modaliteterna även bidra till att t.ex. beskriva relationer mellan personer, lyfta fram vissa aspekter och tona ner andra eller t.ex. skapa intertextuella kopplingar till andra texter. Även om materialet kan vara utpräglat multimodalt i det digitala provet är det alltså möjligt att analysera och beskriva betydelser med hjälp av samma infallsvinklar och begrepp som i text- och bildanalys i det nuvarande modersmålsprovet.

2. Materialhänvisningar i det digitala modersmålsprovet

Materialet i det digitala modersmålsprovet utgörs av de texter som omnämns i uppgiftsformuleringen eller i materialförteckningen. Materialet har olika funktioner i proven i läskompetens och skrivkompetens. I olika uppgifter kan materialet bestå av en eller flera skrivna eller utpräglat multimodala texter.

Syftet med att hänvisa till material är att det ska framgå tydligt vilka texter skribenten behandlar i sin text. Det viktigaste är att hänvisningarna är klara och ändamålsenliga, skribenten behöver alltså inte använda sig av någon specifik och detaljerad hänvisningsteknik. Hur hänvisningen ser ut beror på de enskilda uppgiftsformuleringarna och om det är frågan om provet i läs- eller skrivkompetens. Eftersom materialet har olika roller i de två proven är det viktigt att kunna hänvisa till material på lite olika sätt.

I det följande presenterar vi några tänkbara sätt att hänvisa till materialet i det digitala modersmålsprovet. Presentationen är inte heltäckande utan ska snarast åskådliggöra principerna bakom hänvisningarna. En del av exemplen är tagna från de digitala exempeluppgifterna som finns på digabi.fi.

Provet i läskompetens

I provet i läskompetens anges det i uppgiften vilka material som ska behandlas i svaret. Liksom i det nuvarande textkompetensprovet kan skribenten utgå från att den som läser svaret känner materialet och vet vad det handlar om, vilket betyder att materialet inte behöver presenteras som ny information. Svaret ska vara koncentrerat och därför ska också materialhänvisningen vara kortfattad. Detaljerade uppgifter om källorna behöver inte nämnas.

Då skribenten hänvisar till ett material första gången ska hen nämna materialet och ge information om textens upphovsman, ifall namnet är tillgängligt. Materialet kan också omnämnas t.ex. enligt genre, titel (namn) eller rubrik. Det är också möjligt att ta modell för materialhänvisningen från uppgiftsformuleringen. När skribenten senare i sitt svar hänvisar till samma text räcker det med en kortare hänvisningsform. Om skribenten analyserar flera olika material i en uppgift är det viktigt att det på alla ställen blir klart vilken text som behandlas och kommenteras.

Exempel

1 a. Läs Lalehs sångtext Vårens första dag. Vad handlar texten om?

Första hänvisningen:

Lalehs sångtext Vårens första dag börjar --.

Senare hänvisning:

Lalehs text lyfter fram --.

Sångtexten Vårens första dag --.

I sångtexten nämns --.

1 b. Titta på musikvideon efter att du har besvarat uppgift 1 a). Videon har regisserats av Sacarias Kiusalaas. Hur påverkar musikvideon tolkningen av sångtexten?

Första hänvisningen:

Sacarias Kiusalaas musikvideo börjar --.

Senare hänvisning:

Kiusalaas musikvideo förstärker Lalehs sångtext --.

Videon förstärker textens tema --.

2. Läs de tre texterna som behandlar en eventuell sänkning av rösträttsåldern.

a) Plocka fram huvudtesen i de tre texterna.

Första hänvisningen:

I Börje Hästbackas debattinlägg --.

Bertil Ericsons ledare --.

Mats Skogkär föreslår i sin artikel att --.

b) Vilka argument framför skribenterna i de tre texterna?

Senare hänvisning:

I Hästbackas text/debattinlägg --.

I Ericsons text/ ledare --.

Skogkärs text/artikel --.

I alla tre texter motiveras tesen med --.

Provet i skrivkompetens

I provet i skrivkompetens ska skribenten utnyttja flera material och samtidigt också låta den egna rösten komma fram i sin text. Syftet med materialhänvisningarna är här att göra det klart för läsaren vad som är skribentens egen röst och vad som kommer från materialet. När skribenten hänvisar till materialet är utgångspunkten att läsaren inte känner till materialet. Det betyder att det är ändamålsenligt att presentera materialet som används tillräckligt noggrant och att hänvisa exakt och tydligt.

Skribenten kan i sin text använda fakta och tankar från materialet både genom att referera och citera direkt. Om skribenten utnyttjar innehåll i ett material utan hänvisning handlar det om plagiat. Det är förbjudet att plagiera material och om skribenten gör det kan det leda till att provet underkänns.

Först gången skribenten hänvisar till ett material är det viktigt att ge ändamålsenliga basuppgifter om materialet. Basuppgifter betyder i regel uppgifter om upphovsman, titel eller rubrik, ämne eller genre och publikationsår. Skribenten kan ta modell för sin hänvisning från uppgiftsformuleringen och materialförteckningen som ingår i provet.

När det gäller multimodalt material kan det bli aktuellt för skribenten att hänvisa exempelvis till en person som talar i en videofilm. Då är det ändamålsenligt att använda talarens namn eller roll i filmen (t.ex. intervjuaren, den intervjuade). Enskilda detaljer behöver inte nämnas i hänvisningarna, exempelvis sidnummer, förläggare eller utgivningsort, exakt datum eller nätadress för en webbpublikation eller namnen på alla personer i en grupp som producerat en reklamfilm.

Då skribenten hänvisar till samma material på nytt kan hen, beroende på sättet att behandla ämnet, hänvisa på ett mer koncentrerat sätt, exempelvis med upphovsmannens efternamn, textens titel eller bara med en genrebeteckning. Det viktiga är att den som läser provsvarstexten utan vidare kan följa skribentens dialog med källorna.

Exempel 1:

Första hänvisningen:

”I den nya Pisa-mätningen visar det sig att den svenska skolan i dag är bland de sämre när det gäller att kompensera för en svagare social bakgrund”, skriver Göran Greider (2016) i sin kolumn ”I den nya skolan är inte alla lika mycket värda”.

Senare hänvisning:

Greider tar i sin kolumn föräldrarnas sociala bakgrund som exempel – föräldrarnas utbildningsnivå är idag mer avgörande för hur det går för en elev i skolan än tidigare. Klasssamhället har enligt Greider under de senaste femton år tagit sig in i den svenska skolan.

Greider betonar att – –.

Enligt Greider förstärker friskolorna den segregation som redan råder i de svenska skolorna.

Exempel 2:

Första hänvisningen:

Artikeln ”Svenska elever bättre i PISA” (2016), som Skolverket har publicerat, berättar att svenska 15-åringars kunskaper förbättrats efter flera år med fallande resultat.

Senare hänvisning i samma stycke:

Enligt Skolverkets artikel står de lågpresterande eleverna för den största resultatförbättringen i läsförståelse, medan både lågpresterande och högpresterande elever blivit bättre i matematik.

Exempel 3:

Första hänvisningen:

I sin artikel ”Positiva besked om svenska skolan i Pisa” (Expressen 6.12.2016) har redaktör Kim Malmgren intervjuat utbildningsminister Gustav Fridolin.

Senare hänvisning i samma stycke:

Fridolin kallar rapporten ett styrkebesked för skolan – men varnar samtidigt för ökande klyftor. Enligt Expressens video har svenska elever förbättrat sina resultat inom alla de ämnen som mäts i Pisaundersökningen. I artikeln konstateras att svenska elevers familjebakgrund spelar en större roll för studieresultaten jämfört med tidigare.

Exempel 4:

Första hänvisningen:

I artikeln ”Positiva besked för svenska skolan i Pisa”, som publicerades år 2016, berättar utbildningsminister Gustav Fridolin om de svenska elevernas resultat i den senaste Pisaundersökningen.

Senare hänvisning:

Enligt artikeln anser Fridolin att det är hårt arbete från lärare och elever som ligger bakom resultatet.

3. Texterna som skrivs i det digitala provet

I provet i läskompetens ingår två delar (A och B). I båda delarna ges två uppgifter. Skribenten ska besvara en uppgift i del A och en uppgift i del B. En uppgift kan antingen förutsätta att man ska

skriva ett längre svar eller två kortare svar. I provet i skrivkompetens skriver man en längre enhetlig text i enlighet med uppgiftsformuleringen.

I provet i läskompetens anges separat om svaret ska ha en rubrik eller inte. I provet i skrivkompetens ska texten alltid föras med rubrik.

Svaren i läskompetensprovet ska utformas som fullständiga meningar om inte annat anges i uppgiftsbeskrivningen (t.ex. Räkna upp de fem viktigaste – –.). I skrivkompetensprovet ska texten alltid utformas med fullständiga meningar.

I både provet i läs- och skrivkompetens ska texterna delas in i stycken. I läskompetensprovet kan det också finnas uppgifter där styckeindelning inte behövs (t.ex. om skribentens ombeds använda tankstreck).

Den önskade längden på texterna anges i antal tecken i anknytning till uppgiftsbeskrivningen. Systemet räknar och visar antalet skrivna tecken. Svarsutrymmet låser sig inte om skribenten uppnår och överskrider det angivna antalet tecken. Det här underlättar arbetet då texten ska bearbetas och finslipas.

Med vänliga hälsningar

Sektionen för modersmålet